

POVIJESNI MUZEJ HRVATSKE – ZAGREB

JOSIP JELAČIĆ – LEGENDA I ZBILJA

(Iz ostavštine obitelji Jelačić)

prosinac 1989 – ožujak 1990.

JOSIP JELAČIĆ – LEGENDA I ZBILJA

Iz ostavštine obitelji Jelačić

Ban Josip Jelačić nesumnjivo je značajna ličnost hrvatske povijesti. Isto je tako nedvojbeno, u ovom vremenu obnavljanja nacionalnih mitova, njegova legendarna dimenzija djelomično zakrila povijesne činjenice o njemu. Pronaći pravu ravnotežu između zbilje i legende znači osvijetliti Jelačićev lik u svojoj složenosti: i kao političara, i kao vojskovođu, i kao sudionika svog vremena, i kao čovjeka, pa i kao element mita. Budući da Povijesni muzej Hrvatske u svojim zbirkama čuva velik dio Jelačićeve ostavštine koji omogućuje bolje razumijevanje mnogih aspekata njegova života i djelovanja, priređujemo ovu izložbu u težnji da pridonosimo objektivnoj interpretaciji mjesta Josipa Jelačića u povijesti Hrvatske.

Zbirka Jelačić, jedna od najobimnijih ličnih zbirki u Povijesnom muzeju Hrvatske, nastajala je u nekoliko navrata, i to u prvom redu darovima same obitelji Jelačić. Već 1856. g. osobno je Josip Jelačić poklonio svoj portret, a uskoro je nakon toga njegov brat, Antun Jelačić, darovao banov kalpak. Između 1898. i 1939. g. u Muzej stižu pojedinačno neki predmeti, najčešće otkupom od raznih antikvara ali i članova obitelji, a poneki i kao darovi. No najveća grupa predmeta iz ostavštine obitelji Jelačić dospjela je u Muzej 1937. g. kao donacija, nakon smrti Vere (1918) i Anke (1934), nećakinja i nasljednica bana Jelačića.

U Muzeju postoji dokumentacija koja sadržava prijepis testamenta Josipa Jelačića, izjave članova obitelji Jelačić o tome da se predmeti daju na čuvanje Muzeju (tadašnjem Narodnom muzeju), kao i mnogi drugi prijepisi dokumenata, te pisma Vere i Anke Jelačić, vezana za ovu donaciju.

Najveći dio Jelačićeve zbirke potječe iz Novih Dvora, dakle s Jelačićeva dobra kraj Zaprešića. Zbirka se sastoji od predmeta svakodnevne upotrebe, portreta, uniformi, medalja, dokumenata i oružja. Veći dio ove ostavštine direktno je pripadao Josipu Jelačiću, ali u nju su uključeni i oni predmeti koji su bili vlasništvo drugih članova porodice.

Maja Škiljan

litografija, F. Kaliwoda, 1848.

Ban Josip Jelačić

BIOGRAFIJA:

1801.	16. 10.	rođen u Petrovaradinu	1848.	7. 9.	Jelačić navijestio peštanskoj vladi a ne mađarskom narodu, kako je isticao, rat
1819.		završio bečki Theresianum, unaprijeđen za poručnika i upućen k regimentu u Galiciju	1848.	11. 9.	prelazi Dravu kod Varaždina
1824.		teško obolio, te se povukao iz službe i vratio u Hrvatsku	1848.	30. 9.	imenovan za kraljevskog komesara i vrhovnog komandanta oružanih snaga u Ugarskoj
1826-1830.		boravi u Galiciji	1848.	16. 10.	za vrijeme opsade ustaničkog Beča Jelačić je podređen A. Windischgrätzu kao vrhovnom komandantu
1831-1835.		s Ogulinskom regimentom boravi kao kapetan-lieutenant u Italiji, a zatim trajno ostaje u domovini	1848.	30. 10.	s generalom Windischgrätzom sudjeluje u gušenju revolucije u Beču
1837.		unaprijeđen u čin majora i dodijeljen kao adutant komandantu Dalmacije	1848.	2. 12.	Jelačić je imenovan gubernatorom Rijeke i Dalmacije
1841.		imenovan je pukovnikom Glinke regimente i uzima naziv Bužimski	1848.		zahvaljujući Jelačićevu nastojanju Strossmayer je postao dakovački biskup
1848.	23. 3.	kralj Ferdinand V imenovao je Jelačića za hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog bana, čime je stekao čin generala i komandanta obiju banskih regimenti	1849.	9. 5.	Jelačić s potpisom »Ban i Dictator« objavljuje privremeni zakon o štampi
1848.	25. 3.	Narodna skupština u Zagrebu aklamacijom bira Jelačića za bana	1849.	6. 9.	Jelačić objavljuje oktroirani ustav
1848.	7. 4.	postaje podmaršal i vrhovni komandant u Hrvatskoj i Vojnoj krajini	1851.		pokreće s uspjehom akciju za osnivanje hrvatskog kazališta
1848.	19. 4.	izdaje okružnicu svim oblastima u Hrvatskoj i Slavoniji o prekidu službenih odnosa s peštanskom vladom	1852.		Jelačić postiže da zagrebačka biskupija bude podignuta na rang nadbiskupije neovisno od ugarskog episkopata
1848.	25. 4.	izdaje proglas o ukidanju kmetstva	1854.		klonuo od bolesti, Jelačić zbog političkih promjena ostaje u sjeni Bachova apsolutizma
1848.	5. 6.	svečano uvođenje Jelačića u bansku čast (tzv. instalacija)	1856.		uznapredovala bolest, popraćena teškim depresijama, otežava Jelačiću kontakt s okolinom
			1859.	19. 5.	umire u Zagrebu

POPIS IZLOŽAKA

1. Josip Jelačić, ulje na platnu, I. Zasche po F. Schrotzbergu, PMH 8597
2. Sofija Jelačić, supruga J. Jelačića, ulje na platnu, F. Schrotzberg, PMH 2744
3. Josip Jelačić, ulje na platnu, M. Herle, PMH 2742 (osobni dar Narodnom muzeju)
4. Ana Jelačić, majka J. Jelačića, ulje na platnu PMH 2741
5. Franjo Jelačić, otac J. Jelačića, ulje na platnu, C. Geiger, PMH 2740
6. Cecilija Jelačić, sestra J. Jelačića, ulje na platnu, J. Donat, PMH 2747
7. Đuro Jelačić, brat J. Jelačića, ulje na platnu, M. Stroy, PMH 8590
8. Đuro Jelačić, ulje na platnu, A. Prinzhofer, PMH 2716
9. Antun Jelačić, brat J. Jelačića, ulje na platnu, PMH 2688
10. Antun, Đuro i Josip Jelačić, ulje na platnu, M. Stroy, PMH 8816
11. Hrvatski sabor 1848, ulje na platnu, D. Weingärtner, PMH 7400
12. Franjo Jelačić, akvarel na bjelokosti, W. Horn, PMH 5049-G. 1965
13. Đuro Jelačić, akvarel, J. Kriehuber, PMH 18591
14. Hermina Jelačić, supruga Đure Jelačića, akvarel, A. Prinzhofer, PMH 5046-G. 1962
15. Hermina Jelačić, ulje na platnu, A. Prinzhofer, PMH 2746
16. Ana Jelačić, tuš i kist na papiru, PMH 17591
17. Jela, Jurica i Marko Jelačić, djeca Hermine i Đure Jelačić, crtež olovkom, Burda, PMH 18597
18. Prizori s ugarsko-hrvatskog ratišta, kolorirana litografija, V. Katzler PMH 24518
19. Povelja Josipu Jelačiću prilikom prvog posjeta Karlobagu, kolorirana litografija, PMH 5831
20. Spomenik banu Josipu Jelačiću, litografija, PMH 1537
21. Spomen-slika banove kapelice, litografija, J. Hühn, PMH 25118
22. Josip Jelačić, minijatura na porculanu, PMH 17576
23. Bista Josipa Jelačića, biskvit, PMH 1167
24. Bista Sofije Jelačić, mramor, PMH 21668
25. Posmrtna maska Josipa Jelačića, sadra, PMH 21667
26. Posuda za šećer Cecilije Jelačić, PMH 25932
27. Pepeljara, PMH 17598
28. Posuda za piće, PMH 25117
29. Zvono za posluhu, PMH 26408
30. Kolut za ubrus, PMH 17636
31. Pribor za jelo, PMH 25121a-d
32. Svijećnjaci (2 komada), PMH 16332a,b
33. Svijećnjaci, četverokraki (2 komada), PMH 26409a,b
34. Vreć s poklopcem, PMH 25199
35. Čaša za jedaći pribor, PMH 17656
36. Šalice s tanjurićima (2 kompleta), slikao F. Zasche, PMH 21702, 21703
37. Stalci za voće (2 komada), PMH 15936
38. Ukrasni štiti, dar bečkih gospoda banu Jelačiću 1850, PMH 8150
39. Hram pobjede, dar zagrebačkih gospoda banu Jelačiću 1849, PMH 6209
40. Spomen-kutija, dar »rodoljubnih Varaždinki« banu Jelačiću, PMH 25144
41. Spomen-pokal s pladnjem, dar »karlovačkih domorotkinja« banu 1849, PMH 27811

42. Sedefna kutijica Franje Jelačića, PMH 17574
43. Kutija od slonovače, PMH 17601
44. Kutija-knjžica s lijekovima, PMH 17586
45. Notes od bjelokosti, PMH 17634
46. Knjžica »Kita cvietja«, PMH 16337
47. Knjžica Jelačićevih pjesama u prijevodu D. Demetra, PMH 6759
48. Kutija za cigare, PMH 25126
49. Duhankesa, PMH 26370
50. Batić za punjenje cigara, PMH 17650
51. Držač za cigaru, dar pukovnika grofa Hompescha banu, kao uspomena na bitku kod Hegyesa 1849, PMH 17635
52. Lula s grbom Jelačića i njegove supruge, PMH 17578
53. Šah od bjelokosti, PMH 25130
54. Igraće karte za pasijans majke J. Jelačića, (3 kompleta) PMH 26351, 26350
55. Štap za biljar, PMH 31856
56. Mapa za pisanje s Jelačićevim grbom, PMH 26362
57. Putna tintarnica, PMH 17657
58. Nož za papir, PMH 2229
59. Ravnalo od slonovače, PMH 2230
60. Lornjon u sedefnoj navlaci, PMH 17588
61. Stolna tintarnica, PMH 2228
62. Novčanici iz obitelji Jelačić (4 komada), PMH 16305, 16307, 16326, 16333
63. Pribadača u obliku bodeža, PMH 17561
64. Privjesak za lanac, PMH 26378
65. Lanac za sat, PMH 26383
66. Zaručni prsten, PMH 26382
67. Prsten pečatnjak J. Jelačića, PMH 26381
68. Pečatnjak J. Jelačića, PMH 25701
69. Prsten pečatnjak J. Jelačića, PMH 26380
70. Pečatnjak Hermine Jelačić, PMH 17575
71. Ogledalo s konzolnim stolićem, PMH 26355
72. Zidno ogledalo iz Novih Dvora, PMH 26354
73. Pisaći stol iz radne sobe J. Jelačića u Novim Dvorima, PMH 26390
74. Stalak za lule iz Novih Dvora, PMH 2225
75. Ormarić za lule iz Novih Dvora, PMH 26391
76. Zidni sat iz Novih Dvora, PMH 23852
77. Trodjelna ostakljena vitrina iz Novih Dvora, PMH 26501
78. Instalaciona odora J. Jelačića (pojas za sablju, kalpak s perjanicom, menten, dolama, hlače, čelenka, kopča za menten, cipele), PMH 9483, 9482, 8431, 9479, 9480, 25543, 9487, 9488, 9486
79. Svečana konjanička odora J. Jelačića, (kaput, hlače, kalpak s perjanicom, pojas), PMH 8421, 8424, 8426, 8428, 8421
80. Svečana konjska oprema (torba, pokrov za konja, vezovi, oglavnik, remen za torbu), PMH 8436, 8433, 8435a,b, 8434, 8437
81. Komornički ključevi J. Jelačića, PMH 25142, 25143
82. Komanderski križ Vojnog ordena Marije Terezije, 1849, PMH 12445
83. Medalja bana J. Jelačića iz 1848, PMH 22590a,b
84. Diploma o dodjeli barunstva Franji Jelačiću, 1808, PMH 26368
85. Kupoprodajni ugovor o Novim Dvorima, 1852, PMH 26363
86. Diplome o proglašenju Jelačića počasnim građaninom Požuna, Beča, Odenburga i Pešte, 1849, PMH 26364, 26365, 26366, 26367
87. Program instalacije J. Jelačića, 4. 6. 1848, PMH 5900
88. »Narodna zahtijevanja«, prihvaćena na Narodnoj skupštini u Zagrebu 25. 3. 1848, PMH 31855
89. Proglas bana Jelačića o ukidanju kmetstva, 25. 4. 1848, PMH G. 1028
90. Prigodnica Vicka Marotha povodom vjenčanja J. Jelačića i Sofije Stockau 1850, PMH G. 945
91. Program svečanog pogreba bana Jelačića u Zagrebu 26. 5. 1859, PMH 5899
92. »Spomenik pohodnikah na grobu Jelačića bana« (knjiga žalosti), PMH 7431
93. Zapisnik sjednice zagrebačke gradske uprave o postavljanju spomenika na glavnom gradskom trgu, 23. 5. 1859, PMH 21817
94. Banska zastava J. Jelačića, 1848, PMH 11862
95. Jastuk, dar zagrebačkih gospođa J. Jelačiću 1849, PMH 26360
96. Torba s grbom Hrvatske, Dalmacije i Slavonije, PMH 26357
97. Torba s izvezenim Jelačićevim grbom, PMH 26358
98. Torba s izvezenim Jelačićevim grbom, PMH 26359
99. Turska sablja, dio instalacione odore bana Jelačića, PMH 11574
100. Sablja austrijskih konjičkih štapskih oficira i husara s prikazom bitke kod Kissa i Móra 1848, PMH 31758
101. Mač s prizorima iz legende o Josipu Egipatskom, dar fra Grge Martića banu Jelačiću, PMH 18353
102. Turska sablja, dar Omer-paše Latasa, PMH 18278
103. Sablja oficira austrijske konjice, PMH 18427
104. Paradna sablja, PMH 378
105. Lovački rog, PMH 30229
106. Lovački nož, PMH 7305
107. Lovačka puška na kolo, PMH 10083

SPONZORI:

- CVJEČARNA FERESIN, PREČKO, HRISTIĆEVA 4
- GENERALTURIST
- GRADAP, NOVA VES 5
- INA NAFTAPLIN
- INDUSTROGRADNJA
- INGRA
- JOSIP KRAŠ
- MLADOST-MARKETING
- MODNI DETALJI, A. VIDOVIĆ, TKALČIĆEVA 13
- NK »DINAMO«
- PODRAVKA-KOPRIVNICA
- PRIVREDNA BANKA SARAJEVO - OSNOVNA BANKA ZAGREB
- SAMOBORSKA BANKA, SAMOBOR
- RESTAURANT »TOMISLAV«, 8. MAJA 38
- UNIJA

Izdavač: Povijesni muzej Hrvatske
 Za izdavača: Jasna Tomićić
 Autor izložbe: Maja Škiljan
 Fotografije: Jozo Vranić
 Likovna postava izložbe: Berislav Brajković, akad. kipar
 Tisak: Krešimir Štefanović, Zagreb
 Naklada: 1000

Na naslovnoj stranici: grb Josipa Jelačića, svila na ljepenci, slikana vodenim bojama, 1854

Josip Jelačić, ulje na platnu, I. Zasje, kopija po Schrotzbergu, 1857/8.